

# Inhoudsopgave

Dushi Bonaire	7	Samen en apart	43
		Van verbanningsoord naar duik- paradijsje	44
<b>ACHTERGRONDEN</b>	11	Kwetsbare economie	44
Ligging en landschap	11	Belangrijke jaartallen	46
Eiland in de zon	11	Bonaire in de 21e eeuw	47
Op de top van een vulkaan	11	Bevolking en cultuur	47
Bijzonder landschap	11	Dunbevolkt	47
Wist je dat...	14	Cultuurmix	48
Nutteloos	18	Vriendelijke mensen	48
Roteiland	19	Tijdsverschil	49
Flora en fauna	19	Familieleven	49
Cactussen	20	Talenknobbel	50
Heilzame aloë	21	Woordenlijstje	50
Dividivi en agave	21	Discussie	51
Unieke mangroven	22	Onderwijs	51
Reptielen en amfibieën	23	Literatuur	52
Vleermuizen, ezels en geiten	24	Mijn zuster de negerin	52
Vogelparadijs	25	Geloof en bijgeloof	53
Holy goat?	25	De Antilliaanse keuken	55
De mooiste riffen op aarde	30	Muziekeiland	56
Bonaire National Marine Park	30	Festivals	58
Kroonslak, een bedreigde lekkernij	32		
Zeeschildpadden	32		
Natuurbescherming	34	<b>PRAKTISCHE INFORMATIE</b>	61
Goede tijden, slechte tijden	34	Van A tot Z	61
STINAPA	35	Adressen en telefoonnummers	114
Sea Turtle Conservation Bonaire	35		
Coral Resource Management	35	<b>BEZIENSWAARDIGHEDEN</b>	117
Keep Bonaire Clean	35	<b>Bonaire van noord tot zuid</b>	117
Vijf eeuwen Bonaire	36	Kralendijk	118
Eerste bewoners: indianen	36	Oriëntatie en informatie	120
Ontdekkers uit Spanje	36	Geschiedenis en architectuur	121
Misverstand	37	Museum	127
Hollandse slavenhandelaren	37	Ten noorden van Kralendijk	128
Slavernij	38	Trans World Radio en Radio	
Verboden eiland	39	Wereldomroep	128
Bonaire in de uitverkoop	40	Water- en Elektriciteitsbedrijf	
Olie, het zwarte goud	40	Bonaire	128
De Tweede Wereldoorlog	41	Landhuis Karpata	128
Zelfbestuur	42		



# Inleiding

Rincon	129	Andere eilanden	154
Oriëntatie	130	Klein Bonaire	154
Hoe kom je er?	130	De buureilanden	155
Markt	130	Kura Hulanda in Willemstad	156
Rincondag	130	Routes	156
Accommodatie	132	Tocht Noord-Bonaire (circa 40 km)	156
Eten en drinken	132	Tocht Zuid-Bonaire: rondje 'om de zuid'	
Mangasina di Rei	134	(circa 35/47 km)	159
Indianensymbolen van Boka Onima	134	<b>Over de auteur</b>	163
Windmolenpark	135	<b>Register</b>	164
Washington-Slagbaai Nationaal Park	135	<b>OPGENOMEN KAARTEN</b>	
Van plantage tot beschermd natuurgebied	138	Bonaire, ligging	10
Vegetatie	138	Bonaire, overzichtskaart	12-13
Vogels en leguanen	140	Bonaire, fysisch en natuur	16-17
Andere dieren	140	Duikplaatsen Bonaire Marine Park	70-71
Strandjes	140	Duikplaatsen Klein Bonaire Marine Park	72
Autoroutes	142	Opbouw van het Bonairiaanse rif	75
Wandelroutes	143	Vogelspotplaatsen	108-109
Praktische informatie	144	Noord-Bonaire	118-119
Ten zuiden van kralendijk	146	Kralendijk, centrum	122-123
Ezelopvang	146	Rincon	131
Belnem	147	Washington-Slagbaai Nationaal Park	136
Zoutwinningsgebied	148	Zoutpannen en -winning	149
Zout, product van zee, zon en wind	150	Zuid-Bonaire	160
Slavenhuisjes	151		
Lac Bay	151		
Windsurfen	152		
Kajakken	152		
Mangrove Info & Kayak Center	152		
Cai	152		

echter meer kooivogels dan exemplaren in het wild (circa 400).

[www.worldparrottrust.org](http://www.worldparrottrust.org) (papegaaienbescherming)

### DE MOOISTE RIFFEN OP AARDE

De onderwaterwereld van Bonaire is uniek. Van minuscuul plankton tot de grote walvishaai, duizenden soorten vormen er een wonderlijk, steeds wisselend sprookjeslandschap met het allermooiste koraal, wuivende anemonen, zeesterren, scharrelende kreeftjes, sponzen, gorgonians, zeesterren, roggen en tropische vissen in talloze kleuren, zoals lipvissen, doktersvissen, papegaavissen, ballonvissen, inktvissen, morenen, trompetvissen, vliegende vissen en engelvissen, om er maar een paar te noemen. Duikers en snorkelaars uit alle delen van de wereld komen hier speciaal voor naar Bonaire. Dankzij be-

schermende maatregelen verkeren de riffen in prima conditie. Dicht onder de kust leven meer dan 60 koraalsoorten en 350 soorten vissen, het hoogste aantal in de Cariben.

Er valt veel te vertellen over alles wat in de zee leeft. Lees hiervoor een van de vele duikgidsen of boekjes met visbeschrijvingen die op de markt zijn. Deze zijn voorzien van kleurenfoto's en ook te koop in de duikshops van Bonaire.

### Kwetsbaar koraal

Koraal is in tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, geen plant maar een minuscuul poliepdierdje. Het hoort thuis in de familie van de coelenteraten waaronder ook de kwal en de zeeanemoon vallen. De koraalpoliepjes voeden zich met plankton en calcium uit het water. Dankzij het calcium

## BONAIRE NATIONAL MARINE PARK



*Bonaire is een pionier als het gaat om natuurbehoud. Als eerste Antilliaanse eiland nam het natuurbeschermingsitem op in het beleid. Al in 1961, een periode waarin de meeste landen nog niet eens nadachten over milieuzaken, voerde Bonaire een wet in ter bescherming van de eieren van de zeeschildpadden. Tien jaar later kwam er een verbod op harpoenvissen en in 1975 werd het afbreken van en de handel in koraal verboden. De volgende stap was snel gemaakt: de overheid besloot met steun van het Wereld Natuurfonds de gehele zee rond Bonaire en Klein Bonaire tot nationaal park te maken. In 1979 was het Bonaire National Marine Park ([www.bmp.org](http://www.bmp.org)) een feit. Het beheer van het park is door de overheid ondergebracht bij STINAPA (Stichting Nationale Parken) in goed overleg met de duikcentra. De stichting houdt statistieken bij over de visstand, aantallen duikers, pleziervaartuigen en de kwaliteit van de koraalriffen. Om beschadiging van de riffen door ankers te beperken zijn er permanente aanmeerboeien voor schepen aangelegd. Waar nodig wordt een deel van het rif enige tijd 'gesloten' zodat de natuur zich in alle rust kan herstellen. Daarnaast spelen de duikscholen een actieve rol in het informeren van duikers en snorkelaars en het bijbrengen van verantwoord duikgedrag en voor je eerste duik op het eiland ben je verplicht een oriëntatie te doen. De duikscholen verplichten zich overtredingen te melden.*



*Schitterend koraal*

hebben de wezentjes een kalkachtig skeletje. Een koraalrif bestaat uit miljoenen op elkaar gepakte skeletjes van gestorven koraalpoliepen. Levend koraal hecht zich op het rif dat zo steeds verder uitgebouwd wordt. Er bestaan ook zachte koraalsoorten; deze komen vooral voor beneden de twintig meter. Voor duikers en snorkelaars zijn de afzonderlijke poliepjes nauwelijks te zien. Bovendien komen ze alleen 's nachts tot leven – het koraal is dan op z'n mooist. Tussen het koraal leeft een duizelingwekkend aantal waterplanten, vissen en schaaldieren. Zij vinden er beschutting, voedsel en planten zich er voort. Koraal is daarom onmisbaar voor het leven in de zee. Door hun biologische diversiteit zijn de riffen even waardevol voor het leven op aarde als de tropische regenwouden. Net als de bomen op het land nemen de riffen CO<sub>2</sub> op uit hun omgeving.

Bonaire ligt als het ware op de top van een vulkanische berg. Onder water heeft

de wand van de vulkaan diep uitgesneden richels met koraalriffen. De riffen lopen geleidelijk via een terras de zee in en eindigen met een drop-off, een steile muur van 10 tot 70 meter diepte. Aan de noordoostkust van Klein Bonaire begint de drop-off al bij 2 tot 5 meter, aan de westkust na gemiddeld 10 meter. Daarachter ligt het fascinerende landschap van de diepzee, waar duikers grote vissen, zeeschildpadden en met een beetje geluk dolfinen kunnen tegenkomen, een ervaring om nooit te vergeten.

Koraal is erg kwetsbaar en gevoelig voor de natuurlijke omgeving. Veel koraalsoorten groeien zeer langzaam. Een klein stukje rif dat er jaren voor nodig had om te groeien is bij onoplettendheid van duikers in een seconde beschadigd en heeft vervolgens weer jaren nodig om zich te herstellen. De groei van koraal is optimaal bij een temperatuur van 23°-26° C.

Wereldwijde klimaatsveranderingen en de



#### DUIKPLAATSEN KLEIN BONAIRE MARINE PARK



*Iedere duik is anders*

de, gratis af te halen bij de duikscholen, helpt je op weg met een overzichtelijke kaart en korte karakteristieken van alle locaties zodat je gemakkelijker een keuze kunt maken. Op [www.shorediving.com](http://www.shorediving.com) vind je beoordelingen van duiklocaties, geschreven door een duiker.

### **DUIKCENTRA**

De meeste grote hotels of resorts hebben een eigen duikcentrum op het terrein of in de onmiddellijke nabijheid. Er is ook een aantal zelfstandige duikscholen. Al deze duikcentra, van klein en persoonlijk tot groot en luxe, beschikken over ervaren gediplomeerde duikinstructeurs, vaak ook Nederlands-sprekend, die met veel liefde en kennis van zaken van alles kunnen vertellen over duikstekken en het zeeleven. Het maakt dus niet veel uit waar je terecht komt. De meeste scholen organiseren behalve uiteenlopende duik- en snorkelcursussen ook nachtduiken, foto-excursies en andere speciale duik-

tochten. In de bijbehorende duikwinkels is allerlei materiaal, waaronder foto- en filmmapparatuur te huur en te koop. Veelal kun je op vertoon van de kamersleutel materiaal meenemen en dit bij vertrek van Bonaire in één keer afrekenen. Voor adressen: zie handige adressen.

### **DUIKCURSUSSEN**

Nog nooit gedoken? Doe dan eerst een kennismakingscursus waarbij wordt geoefend in het zwembad of het ondiepe water vlak voor de kust. Heb je de smaak te pakken dan schrijf je je in voor een uitgebreide opleiding waarbij theorie wordt gecombineerd met een aantal duiken. In pakweg een week is zo bijvoorbeeld het internationaal erkende PADI Open-Waterdiploma te halen. Met een PADI-brevet kun je overal in de wereld duiken. Om tijd te sparen valt het te overwegen om het theoretische deel en de eerste lessen al in Nederland af te ronden. Je kunt dan



Fascinerende landschappen

### WINDMOLENPARK

Bonaire heeft sinds een paar jaar een windmolenpark en dat is goed nieuws. Het is namelijk de ambitie om 5000 huishoudens en bedrijven op Bonaire volledig op windenergie te laten draaien. Deze voorziening zal uiteindelijk 30.000 ton CO<sub>2</sub>-uitstoot besparen. Het windpark ligt op 4 kilometer van Rincon, net buiten het zicht. De windmolens zijn zo langs de noordkust van het eiland geplaatst dat ze zo weinig mogelijk 'zichtvervuiling' en zoveel mogelijk rendement opleveren.

### WASHINGTON-SLAGBAAI NATIONAAL PARK

Washington-Slagbaai is Bonaire op z'n wildst. Dit natuurreserveaat mag niemand missen. In het park, dat bijna een vijfde deel van het eiland beslaat, leeft een grote verscheidenheid

aan planten- en diersoorten en het bevat de hoogste top van Bonaire: de Brandaris (240 m). Langs de uitgezette auto-, fiets- en wandelroutes kun je genieten van de bijzondere vegetatie, dieren, geologische verschijnselen, fraaie uitzichten, strandjes en snorkelplekken.

Het landschap van Washington-Slagbaai laat zich niet in een fotootje vangen – je moet het zelf ondergaan. Op het eerste gezicht oogt het ruige terrein vol stekelige gewassen droog en tamelijk levenloos. Nadere inspectie brengt een fascinerende wereld aan het licht waarin de bewoners zich elk op eigen wijze aan de harde omstandigheden hebben aangepast. Als gevolg van de schrale bodem en gebrek aan neerslag zijn de leefgebieden van deze planten en dieren in een delicaat evenwicht en erg kwetsbaar. Men laat de natuur in het park daarom zoveel mogelijk haar gang gaan en dat lijkt





**WASHINGTON-SLAGBAAI NATIONAAL PARK**

goed te werken. Cactussen hebben de overhand in de lage delen. Hogerop, vooral aan de windluwe zijdes van de heuvels waar het vochtiger is, worden zij afgewisseld door allerlei soorten struikgewas en bloeiende vetplanten. Er is een scala van salines (zoutpoelen) en pos (zoetwaterbronnen). Daartussen duiken leguanen, hagedissen en talloze vogelsoorten op, waaronder de unieke lora. De kans is groot flamingo's in de zoutmeren te zien. Langs de kusten zijn duinen, boka's (baaien bij rotsinhammen) met strandjes. Sommige lenen zich prima voor een zwemen snorkelstop, een prettige onderbreking van een warme, stoffige autotocht door het park.

In het regenseizoen (oktober-februari) is het park soms minder goed begaanbaar. De regentijd heeft ook voordelen. Het landschap ondergaat dan een adembenemende meta-

morfose, want na de eerste flinke regenbui staat alles meteen in bloei. Cactussen en vetplanten zuigen zich vol met water, kikkers die zich in hete perioden hebben ingegraven in het zand worden wakker en geven vanuit modderpoelen een daverend concert. Studenten van de Landbouw Hogeschool in Wageningen hebben twee autoroutes in het reservaat uitgezet, waarvan er een ook per fiets te volgen is. Er zijn ook een paar wandelroutes. Neem ruim de tijd voor een bezoek aan Washington-Slagbaai; veel mensen hebben achteraf spijt dat ze niet langer konden blijven. Ga niet te laat op pad, want halverwege de dag is het bloedheet en voor fietsers gaat de lange route al om 12.00 uur dicht, voor auto's om 14.45 uur. Beginnen aan het beklimmen van de Brandaris kan tot uiterlijk 12.00 uur. Tot de bezienswaardigheden behoren naast het fascinerende landschap ook nog de oude vuurtoren van



Landhuis bij Boca Slagbaai